

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В УКРАЇНІ ТА США: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Медіація – структурований процес врегулювання спору за допомогою посередника (медіатора), що за своїм змістом є різновидом переговорів. Варто зазначити, що переговори з'явилися ще у часи родового суспільства і племен, які обмінювалися товарами, продуктами, в них виникали конфлікти, пов'язані з територією для землеробства, рибальства, полювання тощо.

У сучасному розуміння медіація виникла за часів великої депресії в 1930-х роках в Америці та представляла собою спосіб вирішення сімейних і трудових конфліктів. Завдяки їй були зупинені масштабні і тривалі страйки, саме тому медіація отримала суспільне визнання та широке розповсюдження. Окрім того, у 1972 р. виникла перша організація медіаторів. З тих часів у США в арбітражі, при судах медіація часто застосовується серед населення.

Медіація в США – це добровільна процедура, у якій медіатор допомагає сторонам досягти згоди у вирішенні суперечок. У США більшість позовів подається до суду. В основі медіації, як правило, є міжособистісні аспекти переговорів. Цей інститут набув найбільшої популярності в США після Паундської конференції, що відбулась у 1976 році. Такі країни як Канада, Австралія, Велика Британія, Нова Зеландія швидко перейняли американський досвід та впровадили аналогічні процедури альтернативного вирішення спорів.

Американські судді часто вибирають медіацію, адже вважають, що альтернативне врегулювання спорів більш ефективно, ніж суд. В США у 80-х роках відкрилися перші курси, що навчали процедурі медіації. У 90-х рр. виникла «медіація-онлайн», що набула популярності, найчастіше у суперечках за домени. Також набули поширення приватні процедури альтернативного вирішення суперечок.

Як зазначають Ю.І. Мельничук, В.В. Калінін:

«Медіації в США навчають у вигляді:

- рольових ігор;
- вивчення реальних справ;
- відео та реальних демонстрацій;
- демонстрації відеозаписів і їх обговорення;
- читання лекцій і подальших дискусій» [1].

В США функціонує Національний інститут дозволу диспутів, що займається розробкою методів медіації, а також діють приватні і державні служби медіації.

Як бачимо, у США вся система права спрямована на добровільне вирішення спору ще до звернення до суду. Суддя також може зробити перерву у розгляді справи і порадити сторонам попрацювати із медіатором. У цій країні адвокатура вважається основним ініціатором інституту медіації.

Варто зазначити, що в 2001 р. був прийнятий Уніфікований закон США

«Про медіацію». А на початку ХХІ ст. в США існувала уже відповідна законодавча база, що визначала цю процедуру, діяли сотні організацій, які надавали послуги у даній сфері, практикували тисячі медіаторів. У всіх штатах були створенні програми судової медіації, що передбачали набір моделей медіації: як добровільної, так і суворо обов'язкової.

Україна знаходиться сьогодні на етапі формування своєї моделі медіації, однак уже з впевненістю можна сказати, що необхідність її запровадження підтримується широким колом науковців та фахівців. Ця підтримка ґрунтується на позитивному досвіді застосування медіації в багатьох країнах світу, що свідчить про її ефективність. А також це відповідає позиції України у питанні гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими стандартами, що говорять про необхідність розвитку і впровадження програми відновного правосуддя у національній системі права.

В Україні почали цікавитися медіацією ще на початку 2000-х рр., коли виникли перші громадські організації, що здійснювали навчання медіаторів і досліджували зарубіжний досвід. Сьогодні в Україні формується власна практика застосування медіації, що підтверджує високу ефективність цього інституту у врегулюванні різних конфліктів.

Варто зазначити, що починаючи з 2003 р. проводяться активно експерименти в судах, наприклад, у Києві, Івано-Франківську та інших містах. На території України функціонують регіональні групи медіації, що об'єдналися в Асоціацію груп медіації України і Український центр порозуміння, які займаються впровадженням програм примирення сторін і просвітницькою діяльністю в цій сфері.

Важливим інструментом популяризації медіації у суспільстві науковці вважають прийняття відповідного Закону, основною ідеєю якого є розробка положень про мету, завдання і принципи медіації.

Закон України «Про медіацію» був прийнятий 16 листопада 2021 року [2]. Він визначив загальні положення, статус медіатора, особливості проведення процедури медіації, яка мала на меті покращення функціонування правової системи, що дозволило б уникнути таких негативних явищ, як перевантаженість судів та тривалість судового процесу.

Як зазначає В. Коваленко: «Перехід від карального до відновного правосуддя є новацією для України. Медіація між потерпілими та правопорушниками, медіаційна діяльність у сфері виконання покарань вимагатиме зміни філософії та менталітету працівників прокуратури та судової влади. Перешкодою на шляху розвитку комерційної медіації є низький рівень обізнаності про посередництво та довіри. Ні великі компанії, ні малі та середні підприємства, ані товариства з обмеженою відповідальністю не включають положення про медіацію в комерційні контракти, що було б найбільш ефективним методом для підвищення попиту на медіацію» [3].

Варто зазначити, що попит щодо процедури медіації зростає у таких справах, де розгляд у суді не мав перспективи для обох сторін. Переважну кількість справ, що вирішувались за допомогою медіації, склали сімейні, спадкові, земельні та корпоративні спори. Тобто такі напрямки, у яких збереження хороших взаємовідносин сторін є вкрай важливим.

Отож, дуже цікавим є приклад США, де система права сприяє тому, щоб більшість суперечок вирішувались добровільно без звернення до суду, а також суддя міг перервати розгляд справи і порадити сторонам процедуру медіації. Без медіаторів у сфері політики, економіки, бізнесу у цій країні не може пройти жоден важливий переговорний процес. Також випускаються журнали, які фіксують та висвітлюють основні проблеми медіації.

Сьогодні в Україні медіація не сприймається вже як варіант, який варто спробувати в “безнадійній ситуації”. До цієї процедури все частіше звертаються сторони як до сучасного і більш розвиненого способу вирішення проблемного питання. Переваги медіації, такі як: сприятлива атмосфера для спілкування, наявність нейтрального посередника (медіатора), що допомагає сторонам досягти взаєморозуміння, конфіденційність, економія часу і коштів, збереження взаємовідносин у майбутньому, мають для сторін свою цінність.

Список використаних джерел:

1. Мельничук Ю.І., Калінін В.В. Порівняльна характеристика впровадження інституту медіації в зарубіжних країнах та Україні. *Молодий вчений*. 2019. № 12. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/12.1/10.pdf>
2. Про медіацію: Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>
3. Коваленко В. Медіація в Україні: ефективність та майбутні перспективи розвитку. *Закон і бізнес*. 2022. 19 травня. URL: <https://zib.com.ua/ua/142914.html>